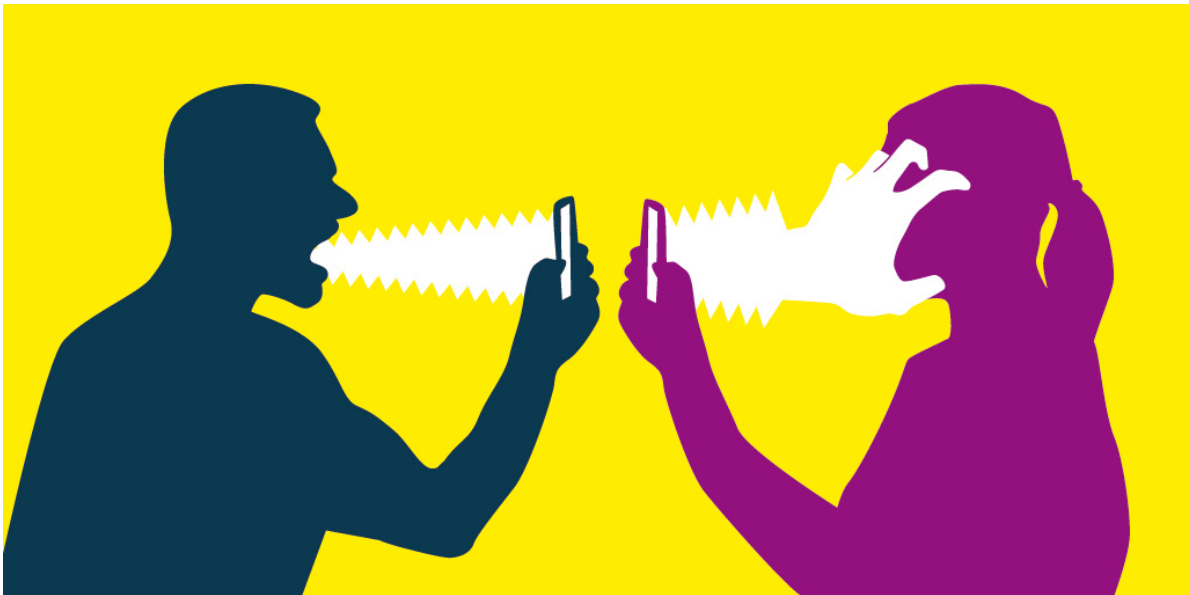

NOVES FORMES DE VIOLÈNCIES MASCLISTES RECONEGUDES

Violències masclistes digitals: implicacions del seu abordatge en el marc dels circuits de violència masclista

Núria Vergés Bosch, Eva Alfama Guillén, Eva Cruells

Il·lustració: [Eduardo Luzzatti](#)

La nostra societat ha esdevingut una societat digital. Internet, les xarxes socials, els mòbils, la wifi, els ordinadors i tot un seguit de tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) [1] són cada vegada més presents, fins al punt que va perdent sentit la diferenciació entre l'entorn en línia i l'entorn fora de línia. Cada cop més, la tecnologia esdevé un element intermediari en l'estudi, el treball, les gestions amb empreses i administracions, la comunicació i, sobretot, la nostra forma de relacionar-nos amb amigats, familiars, companys de feina i amb les nostres parelles i/o altres relacions sexoafectives, especialment en el cas de les persones joves.

Les xarxes socials i les TRIC (tecnologies de la relació, la informació i la comunicació) han permès a les dones, les persones LGTBIQ+ i les feministes enxarxar-nos, articular accions, donar visibilitat als nostres discursos i reivindicar canvis en clau de gènere. De fet, els ciberfeminismes s'han situat com a motor de desenvolupament optimista de la societat digital, promovent una repolitització tecnosocial feminista i crítica amb el moment actual

[2], a la vegada que han denunciat l'increment de les violències masclistes digitals i han desenvolupat estratègies per fer-hi front [3].

El món digital no és neutre, sinó que està travessat per dinàmiques cisheteropatriarcal profundament imbricades amb el capitalisme i el projecte colonial. Darrerament, la regeneració de l'agenda neoconservadora global, obertament misògina i LGTBQI-fòbica, ha anat de bracet de l'enfortiment a Internet de grups d'odi, antidrets i antifeministes, que sovint actuen en allò que es coneix com a *machosfera* o *manosfera*, amb un paper protagonista en algunes violències digitals [4].

Les violències masclistes digitals es donen com a manifestació de la discriminació i la situació de desigualtat de gènere en el marc d'un sistema de relacions de poder cisheteropatriarcal, i que es produeixen, distribueixen i/o s'amplifiquen en entorns digitals i/o a través de les TRIC [5].

Les violències masclistes digitals poden produir-se de forma específica o combinades amb altres formes presencials. Les característiques digitals dificulten el seu abordatge i amplifiquen el seu impacte: l'anonimat i la replicabilitat, que permet la incorporació de múltiples agressors, l'eliminació dels límits geogràfics, les dificultats per a l'oblit i l'eliminació dels continguts digitals i la possibilitat de reiteració les 24 hores els 7 dies de la setmana. Les violències masclistes digitals es donen en un món digital definit per grans plataformes tecnològiques transnacionals amb ànim de lucre, amb uns models de negoci opacs i basats en l'explotació de les nostres dades i amb un molt escàs o inexistent control i regulació pública.

Els impactes de les violències digitals poden ser diversos i afectar greument les nostres vides, tant pel que fa a la salut mental com física, fins al punt que en ocasions han conduït a la violació o el suïcidi [6]. Poden tenir efectes socials, generant aïllament i exclusió de les nostres xarxes relacionals, i deteriorar les oportunitats educatives, laborals i econòmiques quan impossibiliten o dificulten la formació o la feina. També incideixen en la llibertat d'expressió i moviment en línia, expulsant o afectant la capacitat de participar en el debat públic. A la vegada, dificulten la generació de narratives amigables i segures, i ens fan vulnerables davant d'altres tipus de violències [7].

Manquen encara dades sistemàtiques, públiques i actualitzades sobre les violències masclistes digitals. L'11% de les dones europees (9 milions) havia estat víctima de violències a Internet (per web, correu electrònic o mòbil), alhora que un 70% de les que havia patit violències masclistes digitals també n'havia patit per part de les seves parelles i exparelles [8]. Segons dades més recents, un 15,7% de les dones catalanes han patit violències a través de les xarxes socials, xifra que augmenta fins al 44,3% en les més joves [9] —franja que està especialment afectada, a més, per les violències digitals de caire sexual [10]—.

Les violències masclistes digitals poden produir-se de forma

específica o combinades amb altres formes presencials. Les característiques digitals com l'anonimat dificulten el seu abordatge i n'amplifiquen l'impacte

Les violències masclistes digitals afecten també especialment les dones racialitzades, persones LGTBIQ+ i dones amb diversitat funcional, així com a activistes feministes i dones destacades i amb rellevància pública, que es converteixen en diana dels atacs digitals, per exemple, periodistes, acadèmiques, artistes, tecnòlogues i videojugadores (*gamers*), esportistes o polítiques [11]. Quant a les persones agressores, fonamentalment són homes. Encara que puguin actuar de forma anònima, en molts casos són persones conegudes de la víctima (parelles, exparelles, companys de feina o d'escola, etc.), si bé també són molt rellevants les agressions per part de desconeguts, especialment en el marc de discursos antifeministes i atacs a dones amb rellevància pública.

El marc jurídic de les violències masclistes digitals

Una de les principals novetats de la Llei 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008 del dret de les dones a erradicar la violència masclista és justament introduir la dimensió digital en l'abordatge de la violència masclista.

- S'incorporen les violències masclistes digitals com una de les formes de violències masclistes [12]. Reconeix que aquest tipus de violències causen danys i atempten contra la llibertat de les dones i s'explicita que és una violència que es pot donar en els àmbits de la parella i exparella, familiar i laboral.
- Considera el món digital com un dels àmbits on es poden donar violències masclistes, en tant que àmbit propi d'interacció, participació i governança, mitjançant les TIC, i en detalla una llista extensa de pràctiques [13].

La incorporació de l'àmbit de la "violència en la vida política i l'esfera pública" i l'ampliació de la "violència en l'àmbit social o comunitari" per incloure els discursos d'odi i discriminació també reforça la inclusió de la dimensió digital encara que no es mencioni explícitament, ja que són violències que en bona part s'exerceixen mitjançant les TIC.

- En l'apartat dedicat a la recerca, s'afegeix la necessitat d'investigar i recollir més dades sobre les violències masclistes digitals [14] per conèixer el seu abast i característiques, l'impacte i l'efectivitat de les respostes policials, judicials i de protecció.
- A les actuacions d'informació i de sensibilització social, s'hi incorpora la necessitat de desenvolupar recursos formatius i pedagògics de promoció de la ciutadania digital per fomentar l'ús responsable i crític de les TRIC [15].

- S'afegeix una disposició addicional [\[16\]](#) dedicada a impulsar un conveni amb les plataformes intermediàries d'Internet, posant sobre la taula la responsabilització del sector privat tecnològic en l'abordatge de les violències masclistes digitals.

En definitiva, Llei 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista és pionera en reconèixer les violències masclistes digitals i establir eines per abordar-les. Planteja una mirada complexa i transversal que caldrà desplegar amb mesures concretes integrades en els circuits i serveis d'atenció.

En l'àmbit digital, les violències masclistes afecten especialment les dones racialitzades, persones LGTBIQ+ i dones amb diversitat funcional, així com activistes feministes

Els marcs jurídics sobre privacitat, protecció de dades i regulació de les empreses tecnològiques també són molt rellevants per combatre les violències masclistes digitals, i no necessàriament incorporen la perspectiva de gènere. També caldrà tenir en compte les novetats legislatives que s'han produït en els darrers temps, com ara la Llei orgànica 8/2021 de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència, o la Llei orgànica 10/2022, del 6 de setembre, de garantia integral de la llibertat sexual, la reforma de la normativa d'enjudiciament penal i l'elaboració de la normativa sobre ciberviolències al Parlament Europeu.

Combatre les violències masclistes digitals: recomanacions i properes passes

A l'hora de respondre a les violències masclistes digitals és necessari entendre de forma holística la seguretat digital, incorporant-hi tres dimensions: la física, la psicosocial i la digital. No només cal protecció contra els atacs digitals sinó també és fonamental promoure el benestar i la cura —tant personal com també de les dades i dels dispositius electrònics—, que és el que permet sostenir l'agència i els projectes vitals de cadascú. Sense voluntat d'exhaustivitat, esmentarem algunes estratègies clau per combatre les violències masclistes digitals.

En la prevenció i detecció:

- Partir d'una perspectiva empoderadora. No es tracta que les dones abandonin encara més la tecnologia i el món digital, sinó d'avançar cap a unes relacions digitals més lliures i segures.
- L'àmbit digital ha de ser un espai de prevenció, intervenció i sensibilització en si

mateix, utilitzant les xarxes per generar accions i campanyes específiques (difondre consells de seguretat, generar comunitats i eines d'alerta, reforçar els factors de protecció, etc.).

- Sensibilitzar sobre les violències masclistes digitals i la importància de la sobirania digital i l'ús crític de les tecnologies, i incorporar l'autodefensa feminista digital al catàleg d'actuacions de prevenció, especialment en adolescents i joves.
- Impulsar les eines digitals segures i que respecten la privacitat, amb un especial èmfasi en les de programari lliure i de codi obert [\[17\]](#), les que tenen dimensió comunitària i de proximitat i les infraestructures tecnològiques segures (com la navegació anònima via TOR —un programari lliure que permet navegar anònimament per Internet—, servidors autònoms, eines d'encriptació i autenticació, etc.). Caldrà, així mateix, explorar el creuament que es pot donar amb l'àmbit de la violència institucional [\[18\]](#).
- Generar dades sistemàtiques, públiques i actualitzades sobre les violències masclistes digitals, l'efectivitat de les respostes socials, tecnològiques, policials i judicials, i sistematitzar bones pràctiques en el seu abordatge des d'un marc interseccional i que prevegi l'emergència de noves formes de violència [\[19\]](#).
- Des d'un punt de vista més estructural, és fonamental impulsar la participació de les dones en les ocupacions digitals, avui dia encara enormement masculinitzades, i donar suport al desenvolupament dels perfils professionals de seguretat digital amb perspectiva feminista.

En l'atenció, recuperació i reparació:

- Garantir que les infraestructures tecnològiques d'atenció garanteixin la privacitat i la seguretat.
- Revisar les eines de valoració del risc per incorporar l'avaluació de les amenaces i els riscos digitals, i desenvolupar plans de seguretat i de mitigació de riscos digitals, que poden anar des de mesures molt concretes (destrucció o encriptació de material personal sensible, per exemple, fotografies, etc.) fins a actuacions més estructurals (estratègies de camuflatge, fortificació, bloqueig, trasllat a eines més segures, entre d'altres).
- Integrar la dimensió tecnològica en les metodologies de treball dels serveis i circuits de violència masclista, proveint de formació específica i desenvolupant i difonent materials i recursos pràctics de suport [\[20\]](#). En concret, és necessari donar a conèixer eines de resposta als atacs digitals: per reportar, bloquejar o silenciar agressors, i per perfilar i documentar els atacs de forma que permeti respondre-hi i, si escau, denunciar les plataformes en l'àmbit judicial. En aquest sentit, serà fonamental desenvolupar i difondre eines per documentar i certificar la prova de les

violències masclistes digitals en l'àmbit jurídic perquè les denúncies tinguin un recorregut efectiu.

- Incorporar perfils de tecnòlegs o tecnòlogues i expertes en seguretat digital en el circuit de violències masclistes.
- Desplegar la dimensió digital en l'accés a drets (per exemple, garantint l'accés gratuït al peritatge informàtic) i en els mecanismes de protecció (desplegant també les ordres de protecció judicials en el camp digital).
- Col·laborar amb les plataformes i empreses digitals [\[21\]](#) per fer efectiva la protecció, expulsar els agressors de les xarxes i garantir la llibertat i seguretat de la participació digital de les dones, i evitar els mecanismes de censura de continguts crítics. També caldrà impulsar la transparència i les auditories públiques dels algoritmes i la utilització de les dades.
- Desplegar estratègies de reparació en clau digital, donant suport a campanyes i contranarratives que permetin visibilitzar aquestes violències, donar a conèixer les formes d'enfrontar-s'hi i enfortir]les xarxes de relació i suport mutu que contrarestin la voluntat d'aïllament i control. El suport a l'acció digital feminista és fonamental per reapropiar-nos del món digital, fer-lo més lliure i amable per a dones i persones LGTBIQ i evitar que ens n'expulsin.

En definitiva, és necessari repensar el model d'abordatge per incloure de forma transversal la dimensió digital als circuits i serveis de violències masclistes en totes les seves fases, superant la ja obsoleta dicotomia entre el món en línia i el món fora de línia i desenvolupant iniciatives en tots els àmbits. Alhora, és important tenir una mirada integral i no centrar-se exclusivament en la denúncia i en les respostes tecnològiques; l'experiència de persones que han patit aquest tipus de violències ens mostra de fet la rellevància de l'acompanyament i el suport, la prevenció i l'actuació col·lectiva [\[22\]](#).

Cal repensar el model d'abordatge per incloure de forma transversal la dimensió digital als circuits i serveis de violències masclistes

Finalment, la capacitació digital de les dones en particular i de la ciutadania general (incloent-hi els i les professionals dels serveis), l'impuls de la participació de les dones en els sectors tecnològics i el desenvolupament d'eines digitals que respectin la privacitat i la seguretat de les persones usuàries són també línies d'actuació fonamentals per poder avançar cap a una major llibertat i respecte també al món digital.

REFERÈNCIES I NOTES

- 1 — Cada cop és més habitual substituir l'acrònim TIC per TRIC (tecnologies de la relació, la informació i la comunicació), incorporant les tecnologies enfocades en les relacions socials, per tal de donar compte de la importància que ha pres aquesta dimensió els darrers anys, especialment pel que fa l'impacte de les xarxes socials.
- 2 — Cruells, Eva; Hache, Àlex; Vergés, Núria (2017). «Ciberfeminismos 2017». *iFeminismos! Eslabones fuertes del cambio social*. Núm. 6, p. 127-136.
- 3 — Veure:
 - Luchadoras (2017). «La Violencia en Línea Contra las Mujeres en México. Report to the UN Rapporteur on Violence Against Women» [[disponible en línia](#)]. Mèxic: Naciones Unidas. Consultat el 20 novembre de 2021.
 - Jane, Emma A (2017). «Feminist flight and fight responses to gendered cyberhate». A: Segrave, Marie; Vitis, Laura. *Gender, technology and violence*. London: Routledge, p. 45-61.
 - Vergés Bosch, Núria; Donestech (2018). «Kit Contra les violències masclistes on-line» [[disponible en línia](#)]. Consultat el 20 novembre de 2021.
 - Fernández, June; Fernández, M. Ángeles; Momoitio, Andrea. (coord.) (2019) «Monográfico violencias digitales». *Pikara Magazine*.
 - Vera Balanza, María Teresa (2021). «Feminismo, misoginia y redes sociales: Presentación del monográfico». *Investigaciones feministas*, núm. 12.1, p. 1-4.
- 4 — Veure:
 - Hanash Martínez, Macarena (2020). «La ciberresistencia feminista a la violencia digital: Sobreviviendo a Gamergate. Debats». *Revista de Cultura, Poder i Societat*, núm. 134(2), p. 89-106.
 - Bonet i Martí, Jordi (2021). «Los antifeminismos como contramovimiento: una revisión bibliográfica de las principales perspectivas teóricas y de los debates actuales». *Teknokultura. Revista de Cultura Digital y Movimientos Sociales*, vol. 18, núm. 1, p. 61-71.
- 5 — Per exemple, discursos d'odi per Twitter, amenaces a través de missatgeria, WhatsApp, o accedir als nostres dispositius sense permís, utilitzar les xarxes socials per controlar o assetjar, compartir o publicar fotografies íntimes sense consentiment, entre d'altres formes.
- 6 — Parlament Europeu (2018). *Cyber Violence and Hate Speech Online against Women* [[disponible en línia](#)]. Committee on Women's Rights and Gender Equality. Consultat el 20 novembre de 2021.
- 7 — Igareda González, Noelia; Pascale, Adrián; Cruells, Marta (2019). *Les Ciberviolències masclistes* [[disponible en línia](#)]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultat el 20 novembre de 2021.
- 8 — Agència Europea de Drets Fonamentals (2014). *Violence against women: An EU-wide survey. Main Results* [[disponible en línia](#)]. Viena: European Agency for Fundamental Rights. Consultat el 20 novembre de 2021.
- 9 — Anàlisi de les dades de Catalunya de la *Macroenquesta de violència contra la dona 2019* promoguda per la Delegació del Govern espanyol contra la Violència de Gènere.

- 10 — Donoso Vázquez Trinidad; Rebollo Catalán, Ángeles (2018). *Violencias de género en entornos virtuales*. Barcelona: Octaedro.
- 11 — Crosas Remón, Inés; Medina-Bravo, Pilar (2019). «Ciberviolència a la xarxa. Noves formes de retòrica disciplinària en contra del feminisme». *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 1, p. 47-73.
- 12 — Punt f), article 4, text consolidat.
- 13 — Com ara “el ciberassetjament, la vigilància i el seguiment, la calúmnia, els insults o les expressions discriminatòries o denigrants, les amenaces, l'accés no autoritzat als equips i comptes de xarxes socials, la vulneració de la privacitat, la manipulació de dades privades, la suplantació d'identitat, la divulgació no consentida d'informació personal o de continguts íntims, el dany als equips o canals d'expressió de les dones i dels col·lectius de dones, els discursos d'incitació a la discriminació envers les dones, el xantatge de caràcter sexual per canals digitals i la publicació d'informació personal amb la intenció que altres persones agredeixin, localitzin o assetgin una dona”. Article 5, text consolidat.
- 14 — Article 8b bis, text consolidat.
- 15 — Article 9, apartat 6, text consolidat.
- 16 — Disposició addicional tretzena, text consolidat.
- 17 — Conegut com a Free/Libre and Open Source Software (FLOSS).
- 18 — La utilització de tecnologia per part de les administracions públiques també pot generar dinàmiques de violència digital, especialment per a determinats col·lectius de dones com ara les migrades, empobrides o dissidents (com ara, per exemple, eines de vigilància, recopilació de dades personals, reconeixement facial i dades biomètriques, ús d'intel·ligència artificial en la presa de decisions, hackejos, silenciament i seguiment de dissidències...).
- 19 — Com ara les violències masclistes digitals en l'àmbit laboral, que es poden haver vist intensificades per l'augment del teletreball vinculat a la COVID (pel la qual cosa caldrà incorporar-ho a plans d'igualtat i protocols d'assetjament en l'àmbit laboral), l'emergència de noves pràctiques (per exemple, els hipertrucatges (*deep fakes*) o les possibilitats de control i assetjament que ofereix la internet de les coses), entre d'altres.
- 20 — Per exemple, consells per a la desconexió digital de la parella, per comprovar la seguretat de dispositius tecnològics, indicacions sobre què cal fer davant atacs a les xarxes socials, equips de seguretat, etc.
- 21 — Incloent-hi les empreses de videojocs i vinculades al món *gamer*, àmbit en què les violències masclistes digitals s'han denunciat de forma reiterada.
- 22 — Veure:
- Igareda González, Noelia; Pascale, Adrián; Cruells, Marta (2019). *Les ciberviolències masclistes* [[disponible en línia](#)]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consultat el 20 novembre de 2021.
 - Vera Balanza, María Teresa (2021). «Feminismo, misoginia y redes sociales: Presentación del monográfico». *Investigaciones feministas*, núm. 12.1, p. 1-4.

Núria Vergés Bosch

Núria Vergés Bosch és professora agregada del Departament de Sociologia de la Universitat de Barcelona. Actualment és directora general de Cures, Organització del Temps i Equitat en els Treballs al Departament d'Igualtat i Feminismes de la Generalitat de Catalunya. Té una filla. És llicenciada en Ciències Polítiques i de l'Administració per la Universitat Autònoma de Barcelona, té un Màster en Polítiques Públiques i Socials per la Universitat Pompeu Fabra i la Johns Hopkins University, un Diploma d'Estudis Avançats (DEA) en Ciències Polítiques i Socials per la UPF i és Doctora en Societat de la Informació i del Coneixement per la UOC. De la seva trajectòria en destaca la seva tasca activista feminista i tecnosocial, així com el seu rol en l'àmbit de la docència i la investigació. Ha estat directora de la Unitat d'Igualtat de la Universitat de Barcelona, integrant del grup de recerca COPOLIS i membre de l'Institut Interuniversitari d'Estudis de Dones i Gènere (IIEDG). També ha participat a Alia –associació de dones per la recerca i acció– i al seminari interdisciplinari de recerca feminista SIMREF. Ha estat implicada en projectes com La Base, Telenoika i FxI, i és cofundadora del col·lectiu d'investigació Donestech. Ha realitzat múltiples projectes i [publicacions](#), i ha estat coordinadora del [número 47](#) de la revista IDEES sobre feminismes. També us la podeu trobar cantant.

Eva Alfama Guillén

Eva Alfama Guillén és doctora en Ciència Política, investigadora i consultora en polítiques públiques i participació política. És especialista en polítiques socials, d'igualtat de gènere, LGTBI i contra la violència masclista, àmbits en els quals ha realitzat formació, avaluacions i assessoraments per a administracions de diferent nivells, tant a en l'àmbit europeu com autonòmic i municipal. Compta amb múltiples publicacions sobre aquesta temàtica. També ha treballat com a assessora i com a tècnica per a l'Ajuntament de Barcelona. Participa a Alia –associació de dones per la recerca i acció– i a [Donestech](#).

Eva Cruells

Eva Cruells López és llicenciada en Psicologia i té un Màster en Polítiques Públiques i Socials. Es dedica a la investigació i a l'acció en l'àmbit de les dones i tecnologies, les polítiques públiques feministes i d'igualtat de gènere i les violències masclistes. Ha estat involucrada en el desenvolupament d'iniciatives tecnopolítiques i comunitàries per a la transformació social i cultural amb dones gitanes, dones racialitzades, dones grans i joves i altres interseccionalitats. Ha sigut responsable de l'àmbit de violències masclistes i de l'àmbit d'empoderament personal de la Fundació SURT. També ha exercit de tècnica a l'European Women's Lobby a Brussel·les i consultora independent en polítiques d'igualtat de gènere. Actualment és coordinadora de projectes d'Alia, on coordina la línia feminista d'atenció a les violències digitals. També és cofundadora i integrant de la xarxa col·lectiva de recerca [Donestech](#), on investiga i treballa les relacions entre ciberfeminismes, tecnopolítica i sobirania digital.